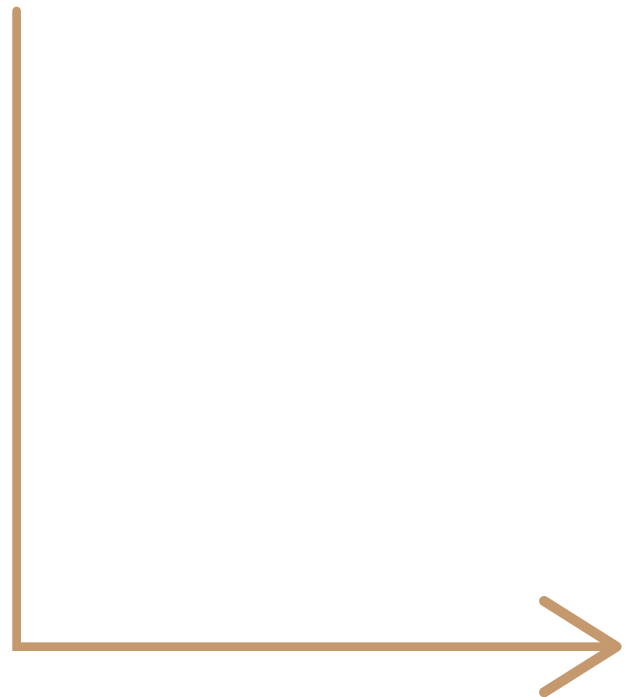

COVERINGCRSV.ORG

ВИСВІТЛЕННЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В ЗОНІ КОНФЛІКТУ

Доступно
англійською,
французькою,
іспанською, суахілі
та арабською
мовами

ЗМІСТ

ПРО ПРОЄК І ЧОМУ ВІН З'ЯВИВСЯ

- №1. ЧИ Я ДОСТАТНЬО ДО ЦЬОГО ГОТОВИЙ/
ГОТОВА?**

- №2. ЧИ ВАРТО НАМ БРАТИ ІНТЕРВ'Ю У ЦІЄЇ
ЛЮДИНИ САМЕ ЗАРАЗ І В ЦЬОМУ МІСЦІ?**

- №3. ЧИ ЛЮДИНА, З ЯКОЮ Я РОЗМОВЛЯЮ,
ЦІЛКОМ УСВІДОМЛЮЄ, НА ЩО
ПОГОДЖУЄТЬСЯ?**

- №4. ДОЗВОЛИТИ ПОТЕРПІЛИМ ГОВОРИТИ
У ВЛАСТИВІЙ ЇМ МАНЕРІ І СТІЛЬКИ
ЧАСУ, СКІЛЬКИ ЇМ ПОТРІБНО**

- №5. ЗВАЖАТИ НА ТРИВАЛИЙ ВПЛИВ ТРАВМИ
НА ПАМ'ЯТЬ ТА ПОЧУТТЯ БЕЗПЕКИ**

- №6. ПОДБАТИ ПРО СВІЙ ЕМОЦІЙНИЙ СТАН**

- №7. ПАМ'ЯТАЙТЕ: СЕКСУАЛЬНЕ
НАСИЛЬСТВО НІКОЛИ НЕ Є ЄДИНИМ
АСПЕКТОМ ІСТОРІЇ**

- №8. ЗОБРАЖЕННЯ НЕ БЛЯКНУТЬ: БУДЬТЕ
ОБЕРЕЖНІ З ВІЗУАЛЬНИМ КОНТЕНТОМ**

ПРО НАС

Дуже мало редакційних завдань покладають на журналіста більшу відповідальність, ніж інтерв'ю з людьми, які зазнали сексуального насильства в зоні конфлікту. Коли на війні відбувається згвалтування, це завдає нищівного впливу як на окремих людей, так і на цілі громади.

Відповідальна журналістика допоможе привернути увагу до ситуації та пояснити природу злочинів, для опису яких люди не можуть добрати адекватних слів. І навпаки, недбале висвітлення може лише погіршити становище, наразити постраждалих на додатковий стрес і небезпеку. Ці рекомендації написали журналісти та режисери, які постійно працюють над темами, пов'язаними з сексуальним насильством у зонах конфліктів [тут і далі в цьому посібнику, говорячи “сексуальне насильство”, ми маємо на увазі “сексуальне насильство в зоні конфлікту”, – перекладач]. Вони свідомі того, що у спільноті журналістів необхідно якомога більше працювати над тим, щоб визначити найкращі практики у висвітленні цієї теми та поділитися ними з колегами. Наша мета – достовірна і глибока журналістика, а також зменшення ризиків для людей, достатньо сміливих, щоб розповісти свої історії.

ЧОМУ З'ЯВИВСЯ ЦЕЙ ПРОЄКТ?

Ці рекомендації виникли в результаті серії розмов між досвідченими журналістами та режисерами, які постійно працювали над історіями, які стосувалися сексуального насильства та катувань у країнах, які постраждали від конфліктів.

Кожен, хто працює над такими темами, має найкращі наміри. Але на певному етапі всі ми запитували себе, чи існує ризик ще більше нашкодити людям, чії історії ми намагаємося розповісти.

Представники ЗМІ часто першими спілкуються з жертвами сексуального насильства в ситуаціях конфліктів, але мало хто з журналістів проходить спеціальні тренінги і володіє необхідними навиками для цього.

Саме тому існує потреба в такому проєкті. Рекомендації зведені до восьми ключових навиків, які на нашу думку, потрібні будь-якому журналістові або режисерові, що працює над висвітленням теми сексуального насильства. Ці вісім розділів доступні як у розлогому форматі, зручному для поглибленого вивчення, так і в короткій версії, що дозволяє швидко переглянути їх та поділитися з колегами. Вони розроблені для практичного застосування на місцях.

Хоча ці рекомендації були виписані співробітниками медіа для представників своєї ж професії, для їх створення ми залучали широке коло експертів. Під час створення посібника ми консультувалися з людьми, які пережили сексуальне насильство (деякі з них є громадськими діячами, та всі без винятку – експертами), фахівцями з роботи з травмою, соціальними працівниками та юристами, а також з фотографами, кінематографістами, репортерами та редакторами.

Рекомендації стосуються складних питань. Звісно, вони не охоплюють усіх ситуацій, з якими може зіткнутися співробітник медіа, і безперечно, не всі погодяться з усіма нашими порадами.

Проте ми намагалися знайти баланс між двома істинами. Істина перша: якщо акти насильства не будуть задокументовані, немає жодних шансів, що вони припиняться. Істина друга: коли йдеться про сексуальне насильство, лише самі постраждалі мають право ділитися своїми історіями. Ці історії не належать нам.

ЩО ДАЛІ?

Ми створили ці рекомендації, щоб розпочати дискусію і підвищити рівень усвідомлення журналістів.

Тож завантажуйте їх і розповсюджуйте поміж колег та всіх, кому це може бути корисним.

Ми будемо раді отримати ваш відгук та сподіваємось на майбутній діалог. Якщо ви хочете дізнатися більше про роботу Dart Centre, будь ласка, підпишіться на нашу розсилку [тут](#).

АВТОРИ ПРОЄКТУ І ПОДЯКИ

Цей ресурс був створений **Dart Centre Europe** — мережею та ресурсом для журналістів та режисерів, які висвітлюють тему травми та насильства, тому насамперед ми хочемо подякувати всім, хто брав участь у дискусіях, які проводились центром протягом багатьох років. До сновної команди організаторів та авторів входять [Ґевін Різ](#), [Саміра Шакл](#), [Стівен Джукс](#), [Джуліана Руфус](#), [Леслі Томас](#) і [Кристіна Ламб](#).

Також подяка всім, хто взяв участь у наших консультаціях.

Цей проєкт створений завдяки фінансуванню UK Foreign, Commonwealth and Development Office's Preventing Sexual Violence in Conflict Initiative.

Dart Centre Europe

Реєстраційний номер благодійної організації в Англії та Уельсі: 1172731

Зв'яжіться з нами. Ми будемо раді отримати ваш відгук. covering.crsv@dartcentre.org

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

#1.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

ЧИ Я
ДОСТАТНЬО
ДО ЦЬОГО
ГОТОВИЙ/
ГОТОВА?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#1.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

ЧИ Я ДОСТАТНЬО ДО ЦЬОГО ГОТОВИЙ/ГОТОВА?

Розмова з представниками ЗМІ про сексуальне насильство в зоні конфлікту може бути значним ризиком для будь-якої людини, яка пережила насильство. Ці рекомендації дадуть вам краще уявлення про те, що насправді стоїть на кону.

Висвітлення сексуального насильства – одне з найскладніших завдань, з яким журналістові будь-коли доводиться мати справу. Воно потребує серйозної підготовки. Перш ніж почати, переконайтеся, що ви розібралися в таких аспектах:

- Що таке сексуальне насильство у зоні конфлікту і як зґвалтування та інші форми сексуального насильства впливають на самих людей та їхнє оточення?
- Як проводити інтерв'ю з постраждалими в делікатній манері та із розумінням впливу травматичних подій?
- Політика інституцій влади та загальний стан безпеки в регіоні, гендерна динаміка і культурні особливості сприйняття сексуального насильства.
- Візуалізація історії – що вибрати? Чи будете ви фотографувати або знімати людей на відео? Як і де це робити? Чи вдасться зберегти їх анонімність?
- Ваш особистий рівень психологічної підготовки та чому це важливо.

Ми назвали цей посібник “Висвітлення сексуального насильства в зоні конфлікту,” але в тексті ми використовуємо стандартну абревіатуру CRSV [в українському перекладі абревіатуру замінили словосполученням “сексуальне насильство”, маючи на увазі “сексуальне насильство в зоні конфлікту”, – перекладач], яка об'єднує різні форми сексуального насильства, що відбуваються під час воєнного конфлікту.

Говорячи про сексуальне насильство, ми зокрема маємо на увазі такі форми насильства як зґвалтування, примус до проституції, примусовий шлюб, насильницька стерилізація та інше. Ці злочини зазвичай є умисними, їх скоюють задля досягнення воєнних чи політичних цілей, тому вони можуть підпадати під такі правові категорії як геноцид і воєнні злочини або бути ситуативними. Сексуальне насильство в зоні конфлікту – значно ширше поняття, ніж формулювання “зґвалтування на війні.” Цей термін також застосовують до ситуацій, коли повстанці, воєнізовані формування чи державні силові структури використовують сексуальне насильство як інструмент залякування місцевого населення або як заохочення бійців збройних формувань. Чоловіки можуть потерпати від насильства нарівні з жінками та дітьми.

Ці злочини завдають руйнівного впливу на постраждалих та їхнє оточення. Сексуальне насильство може спричинити розрив соціальних зв'язків, стигматизацію постраждалих та ізоляцію їх від сім'ї, друзів та сусідів, які могли б підтримати та посприяти зціленню. Це також може мати наслідки для дітей, народжених після зґвалтування, – стійке відторгнення соціумом і подальше насильство.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Наша роль як журналістів та документалістів

Представники ЗМІ часто першими спілкуються з постраждалими, нерідко з ризиком для себе, привертаючи увагу до проблем, які потребують широкої суспільної реакції. Жоден журналіст, який займається такою роботою, не хоче заподіяти шкоди своїм джерелам, але така імовірність завжди існує. Маючи найкращі наміри, журналісти можуть припускатися помилок під час інтерв'ю та написання матеріалів. Через це постраждалі можуть почуватися приниженими, наче їх використали, а їхні сім'ї зганьбили. У деяких випадках помилки журналістів можуть призвести до насильницьких наслідків.

У 2018 році було опубліковане дослідження, автори якого звернулися до постраждалих від сексуального насильства з питанням, що вкрай рідко нині піднімають: яким був їхній досвід спілкування з представниками медіа? Відповіді вражають. Вісімдесят п'ять відсотків постраждалих стикнулися з поведінкою журналістів, яка суперечила двом практичним рекомендаціям для журналістів. Одне опубліковане Dart Centre, інше – організацією ООН, що займається захистом постраждалих від сексуального насильства^[a]. У доповіді, зокрема, йшлося про такі факти:

Явні порушення: обіцянки грошей чи допомоги, розкриття особи постраждалого без згоди, тиск з метою змусити розкрити подробиці пережитого зґвалтування та сексуального насильства... жінкам ставили особисті та інтимні питання про напади, або ж, наприклад, журналісти запевняли, що допоможуть єзидській громаді, опублікувавши історії їхніх жінок.^[b]

Участь у тренінгах з роботи у ворожому середовищі – підготовка журналістів до забезпечення власної безпеки в умовах підвищеного ризику – сьогодні є звичним явищем. Але більшість репортерів досі не проходять відповідного навчання та отримують дуже обмежений інструктаж щодо роботи з людьми, які пережили травму.

Отже, якою має бути хороша підготовка?

У будь-якій робочій поїздки, а особливо в зону підвищеного ризику, час для журналіста зазвичай має велике значення, тому варто подумати про підготовку заздалегідь. Підготовка здійснюється у двох основних напрямках, і вони обидва мають критичне значення:

1. Підготовка безпосередньо перед конкретним завданням. Сюди входить вивчення ситуації на місцях, оцінка ризиків тощо.
2. Завчасна підготовка щодо поглиблення професійних навиків завдяки професійним тренінгам, вивченню суті проблеми та обміну досвідом і знаннями з колегами.

Підготовка до виконання конкретного завдання

Радше за все, ви вже звикли оцінювати ризики задля власної безпеки та безпеки вашої команди (якщо ні, дивіться додаток нижче). У той же час, висвітлюючи сексуальне насильство, ви повинні враховувати, як ваша робота може вплинути на фізичну та психологічну безпеку всіх джерел, з якими ви працюватимете. Запитання, які варто собі поставити:

- Чи достатньо ви дослідили політичну ситуацію та умови безпеки на місцях, щоб приймати правильні рішення щодо не лише своєї власної безпеки, а й безпеки тих, у кого плануєте брати інтерв'ю? [Див. **№2.**]
- Хто допомагатиме вам організувати інтерв'ю з постраждалими? Місцевий продюсер/фіксер,

[a] Рекомендації, представлені в **цьому посібнику Dart Centre** і вперше опубліковані в 2011 році, а також серія рекомендацій, розроблених коаліцією неурядових організацій міжнародної мережі Global Protection Cluster на **тему висвітлення гендерного насильства в контексті гуманітарних кризових ситуацій**.

[b] Джоана Е. Фостер і Шерізаан Мінвалла, 'Voices of Yazidi Women: Perceptions of Journalistic Practices in Reporting on Isis Sexual Violence,' Women's Studies International Forum 67 (2018): 53–64.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

представник неурядової організації чи представник влади? Чи існує небезпека того, що згода постраждалих може бути не зовсім добровільною? [Див. [№2](#) і [№3](#)]

- Чи розумієте ви культурний та релігійний контекст, в тому числі ставлення людей до сексуального насильства, дискримінацію за ознакою статі та дисбаланс влади в сім'ях? Чи усвідомлюєте ви ризики, яких можуть зазнати ваші співрозмовники? [Див. [№2](#)]
- Чи знаєте ви місцеві закони, чи розумієте, які наслідки може мати публікація для безпеки ваших джерел? Як це може вплинути на можливість постраждалих вимагати компенсацій в судовому порядку, якщо вони цього захочуть? (У деяких юрисдикціях жертв зґвалтування можуть судити за сексуальні стосунки поза шлюбом).
- А як щодо вашої власної психологічної готовності до висвітлення цієї теми? Чи ви особисто в досить хорошій психологічній формі, щоб взятися за таку роботу прямо зараз? [Див. [№6](#)]

Завчасна підготовка

Певні види підготовки вимагають більше часу, тож їх краще проводити заздалегідь. Ідеальний варіант – взяти участь у відповідному тренінгу. Якщо ж такий варіант недоступний, то допоможе самоосвіта й ефективне наставництво компетентних колег.

Запитайте себе:

- Чи є у вас ефективна стратегія цифрової безпеки для захисту анонімності джерел інформації та збереження оригіналів своїх матеріалів? [Див. [№2](#)]
- Чи вивчали ви стратегії проведення інтерв'ю з психологічно травмованими людьми внаслідок сексуального насильства? Є певні особливості, про які вам варто знати. [Див. [№4](#) і [№5](#)]
- Чи розумієте ви, що означає “інформована згода”, і чи думали ви про те, як її отримати? [Див. [№3](#)]

Якщо ви знімаєте відео або фотографуєте, чи подумали ви про те, як вирішити питання анонімності та організувати зйомку так, щоб постраждалі відчували себе в безпеці? [Див. [№8](#)]

Рекомендації для редакторів

У процесі консультацій з підготовки цього посібника всі, з ким ми говорили – редактори і репортери в країнах, де відбувалося сексуальне насильство, і за їх межами – наголошували на важливій ролі редакторів і замовників матеріалів у питанні захисту джерел інформації. Журналісти на місцях не працюють у вакуумі: вони підпорядковані виданням чи телекомпаніям.

Погана комунікація між редакцією та репортером, який працює на місці, може стати серйозною проблемою. У кращому разі віддаленість редакції може дати більш об'єктивний погляд на історію. Але це також може означати, що редакція не до кінця розуміє контекст та рівень потенційної небезпеки для постраждалого. Іноді на “репортера в полі” чинять тиск, аби отримати інформацію за будь-яку ціну.

Редактори також не бачать усієї картини того, що відбувається на місцях. Журналісти та документалісти зазвичай працюють у вкрай напружених умовах, долаючи часом значні відстані з великим ризиком для життя. Фрілансери можуть навіть витратити власні гроші, щоб потрапити до зони конфлікту. За таких обставин журналіст може почати “шукати легших шляхів”: інтерв'ю можуть бути надто фрагментарними, інформована згода від героя – не отримана належним чином, не вжито достатніх заходів для захисту анонімності жертв.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Налагодження комунікації може допомогти уникнути багатьох ризиків. Репортери повинні відчувати, що вони можуть поділитися етичними сумнівами зі своїми редакторами, а також знати, що їх не покарають за те, що вони ставлять фізичну та емоційну безпеку вразливих потерпілих від насильства вище за бажання зробити сюжет.

Ми детальніше розглядатимемо ці питання далі. А зараз наведемо короткий чек-лист для редакторів, які дають журналістам завдання працювати над матеріалами, пов'язаними з сексуальним насильством:

- Чи обговорили ви основні правила, яких повинні дотримуватися репортери під час роботи з вразливими жертвами насильства?
- Чи планували ви, які візуальні рішення можуть знадобитися для збереження анонімності і захисту гідності джерел? Таке рішення складно прийняти безпосередньо під час роботи над сюжетом.
- Чи підходить це завдання для конкретного журналіста саме зараз? Чи існує ризик перевантаження журналіста через надто велику кількість завдань, що можуть травмувати психіку, поспіль?
- Чи розуміє журналіст, що може обговорити з вами будь-які етичні питання?
- Чи знайомий репортер із рекомендаціями, схожими за змістом на цей посібник?
- Чи розглядали ви можливість провести для журналістів у редакції тренінг щодо роботи з людьми, які пережили травму? На жаль, це не та тема, що зазвичай входить до курсу тренінгів з роботи у ворожому середовищі. Ви можете дізнатися більше про те, як ваша організація може підтримати та захистити журналістів, що працюють з темами, пов'язаними з травмами, у посібнику від Азіатсько-тихоокеанського відділення **Dart Centre (Dart Centre Asia Pacific)**.

У розділах **№7** і **№8** докладніше розглядаємо питання, пов'язані з публікацією матеріалів та їх випуском в ефір.

Огляд додаткових матеріалів

По-перше, ми закликаємо всіх ознайомитись із проектом **Murad Code**. Це ініціатива, в рамках якої зібрані найкращі приклади з практики для всіх, хто безпосередньо спілкується із постраждалими від сексуального насильства: журналістів, юристів, криміналістів, політиків чи співробітників неурядових організацій. Цей проект – результат поглиблених консультацій з групами постраждалих та професійними організаціями.

На сайті Dart Centre є розділ, який **висвітлює сексуальне насильство**. Там також можна знайти пам'ятку Європейського відділу **Dart Centre (Dart Centre Europe)**, що пропонує стислий огляд матеріалів на цю тему.

Матеріали для оцінки ризиків та планування роботи – в розділі **№2**.

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

#2.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

ЧИ ВАРТО
БРАТИ
ІНТЕРВ'Ю В
ЦІЄЇ ЛЮДИНИ
САМЕ ЗАРАЗ І
САМЕ В ЦЬОМУ
МІСЦІ?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#2.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

ЧИ ВАРТО БРАТИ ІНТЕРВ'Ю В ЦІЄЇ ЛЮДИНИ САМЕ ЗАРАЗ І САМЕ В ЦЬОМУ МІСЦІ?

Оцінка безпеки героїв сюжету є обов'язком журналістів на всіх рівнях – репортера на місці подій, редактора в офісі та інших колег, які висвітлюють ту ж історію.

Під час роботи над темою сексуального насильства журналістам необхідно провести оцінку ризиків щодо безпеки своїх джерел так само, як вони це роблять для себе. Ключові питання, що стосуються безпеки:

- Чи достатньо в мене часу, щоб провести це інтерв'ю належним чином? Не потрібно поспішати з такими розмовами. Якщо необхідного часу немає, як я можу вчинити інакше, щоб не нашкодити героєві/героїні?
- Наскільки безпечним є середовище та місце інтерв'ю? Хто зі мною в приміщенні і кого там не повинно бути? Наскільки добре я розумію загальний рівень безпеки на місці, щоб оцінити можливі наслідки для мого джерела? Чи немає відчуття, що на цю людину чинять тиск?
- Чи є мій співрозмовник/співрозмовниця саме тією людиною, з якою мені треба записати інтерв'ю? Чи достатньо вона, він чи вони емоційно стабільні на момент розмови? А якщо ні, з ким ще я можу поговорити?

Можливо, ви подолали довгий шлях і серйозно ризикували, щоб зустрітися з жертвами насильства, але з міркувань етики ситуація може вимагати нового плану дій. Це рішення може прийняти як редактор, так і журналіст на місці. Його варто обговорити разом.

Чи достатньо в мене часу?

Журналісти працюють за умов критичної нестачі часу. Але на інтерв'ю з травмованими емоційно людьми, які пережили сексуальне насильство, потрібно виділити достатню кількість часу.

- Треба обов'язково виділити достатньо часу для ґрунтовної розмови з постраждалими.
- Якщо бракує часу, чи можете ви змінити свої плани?
- Чи можете вибудувати інтерв'ю інакше, наприклад, ставити питання про факти і не квапити героя/героїню з переказом деталей травматичних подій?
- Чи варто поговорити з надійним джерелом інформації, яке не зазнавало прямого нападу?

У плануванні інтерв'ю можуть брати участь не лише ви та постраждалий/постраждала. Якщо інтерв'ю допомагають організувати посередники, наприклад, представники неурядової організації чи групи місцевих старійшин, порадьтеся з ними щодо плану дій, уточніть, скільки часу ви матимете.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Звісно, варто якомога більше залучати до такого планування і самих постраждалих. Якщо у вас достатньо часу, запропонуйте їм заздалегідь вибрати зручний час, коли вони, на їхню думку, будуть емоційно готові поговорити на цю важку для них тему. Дозволити джерелам впливати на процес – це простий, але потужний спосіб дати цим людям відчуття, що вони самі мають певний контроль над ситуацією та висвітленням їхньої історії.

Чи безпечне місце, вибране для інтерв'ю?

Ви, мабуть, нерідко замислюєтеся, наскільки фізично безпечними є місця, де доводиться працювати. Але коли йдеться про інтерв'ю з постраждалими, слід подумати про інші аспекти безпеки. Для початку поставте собі кілька простих питань, наприклад, хто поряд з вами в приміщенні і чому:

- Чи присутні на локації старійшини громади, представники влади або люди зі зброєю?
- Чи присутні представники угруповань, пов'язаних зі злочинцями?
- Чи присутні там особи, які не мають жодної потреби там бути?

Навіть якщо там немає осіб, які вчиняли насильство, чи проживають вони, як і раніше, в місцевій громаді і чи можуть дізнатися про інтерв'ю? Наскільки безпечним є місце проведення інтерв'ю? Що ви можете зробити, щоб уникнути подальшої стигматизації постраждалих з боку їхньої громади, членів сім'ї тощо?

Якщо у вас немає вагомих причин, не просіть постраждалих повернутися на місце події. Просторові та візуальні нагадування можуть спричинити сильну травматичну реакцію.

Попри те, що за таких обставин може бути важко продумати всі нюанси, пам'ятайте: саме ви контролюєте хід інтерв'ю, і якщо вам здається, що на постраждалого/постраждалу чиниться тиск або ви ризикуєте наразити його/її на небезпеку, вам слід зупинити інтерв'ю. Відповідальність тут лежить також і на редакторах, оскільки тиск з боку редакції може вплинути на етичне рішення журналіста.

На інтерв'ю ви іноді приходите із членами своєї команди:

- Якщо ви тележурналіст, чи можете максимально скоротити склад знімальної групи?
- Якщо ви працюєте з фотографом, чи може він зробити фото іншим разом або одразу після інтерв'ю, щоб не знімати постраждалих у той час, коли вони розповідають про події, що їх травмували?
- Якщо ви працюєте з перекладачем, чи він підходить для цієї роботи? Чи він розуміє суть проблеми і чи пройшов інструктаж з проведення інтерв'ю з людьми, які пережили травму?
- Наскільки постраждалі готові говорити в присутності людей протилежної статі? Немає такого правила, щоб тільки жінки брали інтерв'ю у жінок, а чоловіки — у чоловіків, але цей фактор варто брати до уваги.
- Якщо можливо, запитайте потерпілих, в яких умовах їм буде зручніше. Чи є хтось, кого вони хотіли б бачити поряд під час інтерв'ю, наприклад, рідні чи надійний друг/подруга? Якщо ви робите інтерв'ю з неповнолітніми, батьки чи опікуни повинні бути **присутніми завжди**. (Інтерв'ю з дітьми та підлітками на тему сексуального насильства вимагають особливих навичок та додаткової підготовки. Запитайте себе: чи справді таке інтерв'ю необхідне?)

Чи це саме та людина, з якою треба зробити інтерв'ю?

Поставте собі ці прості запитання:

- Чи потрібне вам це інтерв'ю? Чи додає воно щось нове до вашої історії, чи у вас і так достатньо матеріалу?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- Чи може співрозмовник зрозуміти, що конкретно від нього хочуть?
- Чи є якісь приховані очікування? Чи очікують ваші співрозмовники від взаємодії з вами нереалістичних результатів?

Часто в конфліктних чи постконфліктних ситуаціях представники неурядових організацій, що працюють на місцях, є для журналістів початковими точками доступу до потерпілих. Саме вони можуть організувати для вас розмову з людьми, які пережили сексуальне насильство. Ви можете опинитися в ситуації, коли організатори складають щільний графік інтерв'ю з однією людиною або невеликою групою людей – по черзі зі всіма зацікавленими журналістами. Постійне повторення історії за короткий проміжок часу може травмувати людей, які пережили насильство. Це також може мати юридичні наслідки для постраждалих. Якщо в інтерв'ю різним медіа будуть навіть незначні розбіжності, це потенційно може підірвати перспективи отримання компенсацій через правові процедури. [Див. **№3**]

З огляду на брак часу журналісти легко погоджуються з тим, що пропонують представники неурядових організацій. Проте все ж варто поцікавитися в постраждалих, як вони переносять таке навантаження. Іноді достатньо просто спитати, скільки інтерв'ю вони вже дали. Підійдіть до цього питання творчо: якщо з вами у відрядженні ціла група журналістів, чи можна організувати роботу так, щоб постраждалі розповіли свою історію лише один раз? У 2019 році в розмові з виданням Columbia Journalism Review співробітниця міжнародної правозахисної організації Human Rights Watch Скай Вілер розповіла про неетичні журналістські методи роботи з людьми, які пережили насильство в таборах біженців рохінджа в Бангладеш:

Без сумніву, – сказав він, – ми можемо озирнутися і сказати, що все пройшло не найкращим чином. Одні й ті самі люди давали інтерв'ю дуже багато разів.^[a]

Ключовий момент, який буває важко оцінити збоку – чи людина почувається достатньо захищеною психологічно, щоб дати інтерв'ю. Якщо, наприклад, людина переживає особливо сильне горе після травматичного інциденту, вона може бути не готовою до цього. Не забувайте, що сексуальне насильство рідко відбувається поза контекстом: людина, яка його пережила, могла недавно зіткнутися також з іншими видами насильства, втратити членів сім'ї або пережити примусове переселення.

Необхідність постійно думати про психологічну та фізичну безпеку своїх героїв і водночас самих себе може лякати. Часто вирішення полягає в тому, щоб залучити до організації інтерв'ю тих людей, з ким ви будете спілкуватися, та надати їм можливість контролювати, як саме воно проходить. Багато з цих аспектів перетинаються із питанням про інформовану згоду. (Див. **№3**)

Стигма та непередбачені наслідки публікації

Запитайте себе, чи ваше спілкування з людиною не створює ризиків для його/її безпеки та приватності? У деяких суспільствах лише підозра у зґвалтуванні може призвести до приниження, образ і навіть до нового насильства.

Ось приклад, як усе пішло не за планом, тому що журналістам не вистачило інформації про контекст, у якому вони працювали.

Джоана Е. Фостер і Шерізаан Мінвалла провели серію з 26 інтерв'ю, щоб з'ясувати ставлення езидських жінок до того, як ЗМІ розповідали про жінок і дівчаток, які пережили полон, зґвалтування та торгівлю людьми з боку Ісламської держави (ІДІЛ). У 2018 році вони опублікували результати свого дослідження. Наведемо ключові фрагменти:

“Як і багато жінок в усьому світі, езидські жінки стикаються з поширеною гендерно обумовленою дилемою, коли їх просять поставити потреби громади вище за власні”.

[a] Див.: <https://www.cjr.org/analysis/rohingya-interviews.php>

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

“Якщо точніше, їх змусили пожертвувати своєю приватністю та розповісти світові свої травматичні історії, попри особисті фізичні, репутаційні та емоційні ризики. Справді, єзидські чоловіки прямо підштовхували жінок до цього, хоч і не було жодних гарантій, що жінки не будуть піддані стигматизації через втрату честі або що в майбутньому їх не відсторонять від сімей та громади”.

Одна з опитаних єзидських жінок сказала:

“На початку, коли я повернулася [з ІДІЛ], прийшла комісія з диктофоном, і її представники сказали, що запровадять мою історію. Я відмовилася, тоді вони пішли до мого шваґра і сказали йому: “Вона відмовляється з нами розмовляти”.

Додатковим тиском був той факт, що єзидські жінки жили в таборах. Перебуваючи на забезпеченні гуманітарних організацій, вони відчували себе зобов'язаними догоджати персоналу цих служб та журналістам, які також підштовхували їх поділитися своїми історіями”.

Висвітлення цієї теми у медіа збільшувало ймовірність стигматизації постраждалих, якщо матеріали виходили із “сенсаційними” заголовками, наприклад, “Жінка-єзидка, яку бойовики ІДІЛ утримували як секс-рабіню протягом трьох місяців і піддавали груповому зґвалтуванню, розповідає про жахливі страждання,” “ІДІЛ продає сексуальних рабінь за пачку цигарок” або “Жінки-єзидки роблять операції з “відновлення невинності” після зґвалтування ІДІЛ”.^[b]

Додаткові матеріали: безпека

Існують різні посібники з безпеки під час виконання ризикованих завдань, опубліковані організаціями з підтримки та захисту ЗМІ. Ми рекомендуємо почати з оглядів, наданих **CPJ** (Комітет із захисту журналістів), **ACOS Alliance** (Культура безпеки) і **Rory Peck Trust** (орієнтований на журналістів-фрілансерів), але існує й безліч інших ресурсів на цю тему. (Ці ж організації можуть дати рекомендації щодо доступу до навчання та інших видів підтримки.)

Книга “**Safe and Secure**” від організації Doc Society призначена для документалістів. Додатково до порад щодо фізичної безпеки вона пропонує безцінні рекомендації, які будуть корисні для будь-якого журналіста. Вони стосуються захисту членів команди та авторів від юридичних та цифрових загроз – двох найважливіших аспектів, якими часто нехтують. Global Investigative Journalism network також пропонує **детальну інформацію** на цю тему.

А якщо ви редактор або менеджер, обов'язково ознайомтесь з посібником з **оцінки безпеки ACOS для новинних організацій** та посібником Dart Centre зі **співпраці з журналістами-фрілансерами, які працюють у травматичних умовах**. Френк Сміт із CPJ написав огляд, у якому розглянув ризики для журналістів під час висвітлення сексуального насильства.

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

[b] Джоана Е. Фостер і Шерізаан Мінвалла, ‘Voices of Yazidi Women: Perceptions of Journalistic Practices in the Reporting on Isis Sexual Violence,’ Women’s Studies International Forum 67 (2018): 53–64.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

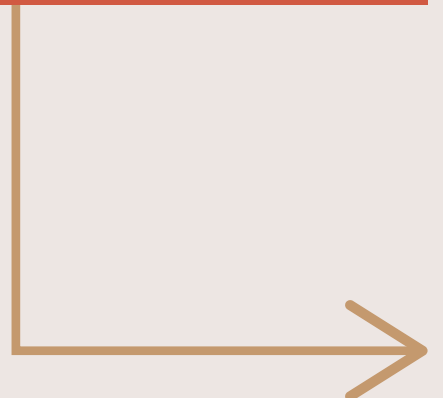
#8

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

#3.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

ЧИ ЛЮДИНА,
З ЯКОЮ Я
РОЗМОВЛЯЮ,
ЦІЛКОМ
УСВІДОМЛЮЄ,
НА ЩО
ПОГОДЖУЄТЬСЯ?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#3.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

**ЧИ ЛЮДИНА,
З ЯКОЮ Я
РОЗМОВЛЯЮ,
ЦІЛКОМ
УСВІДОМЛЮЄ,
НА ЩО
ПОГОДЖУЄТЬСЯ?**

Мало просто сказати “так”, щоб його/її слова чи фотографію використали в журналістському матеріалі. Згода не має значення, якщо герой недостатньо поінформований.

Сам факт того, що людина погоджується розповісти свою історію публічно або дозволяє зняти себе на фото чи відео, не означає, що вона цілком усвідомлює, що це насправді означає. Недостатньо просто сказати людині, що ви хочете зробити. Не пошкодуйте часу та переконайтеся, що ваші герої розуміють ризики та можуть свідомо зробити вибір. Зокрема, вони мають знати:

- Як проходитиме процес інтерв'ю чи зйомки.
- Які події та деталі минулого ви плануєте обговорити.
- Хто зможе ознайомитись з матеріалом і протягом якого часу він буде доступним.

Отримання згоди — це можливість, а не перешкода, яку треба подолати. Якщо ваше джерело знає про всі ризики та цілком згоден/згодна на розмову чи зйомку, то ви отримаєте більш якісне інтерв'ю.

Стандартний підхід журналістів до отримання згоди базується на ситуаціях, коли репортери беруть інтерв'ю в публічних осіб. Часто це впливові люди, які цілком розуміють встановлені правила гри та звикли до них. Основні зусилля журналістів в таких випадках спрямовані на отримання доступу до спікера і на те, щоб політик чи бізнесмен надав якнайбільше інформації, бажано “на камеру” або “під запис” з можливістю вказати ім'я.

Ця модель не підходить для роботи з вразливими жертвами насильства, оскільки баланс сил між героєм та журналістом зміщений у бік журналіста. Ба більше, пріоритетом у ситуаціях сексуального насильства має бути захист анонімності. У такому випадку навіть не варто очікувати, що людина говоритиме відкрито на публіку.

З одного боку, це очевидно. Кожен журналіст знає (або має знати) про це. З іншого боку, журналіст може опинитися в пастці звичного підходу до інтерв'ю з політиками. Якщо ви висвітлюєте тему сексуального насильства, візьміть паузу і переконайтеся, що йдете шляхом, який приведе до отримання інформованої згоди:

1. По-перше, відмовтеся від ідеї, що інформована згода — це насамперед забезпечення доступу до людини та отримання згоди на інтерв'ю. Це не так. Йдеться про пошук найбільш безпечного рішення для взаємодії, пов'язаного з великими ризиками. Якщо ваш герой/героїня передумав/передумала і стало зрозуміло, що він/вона не хоче говорити, поставтеся до цього з розумінням. Як і на театральному прослуховуванні, це означає, що людина не підходить на цю роль.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- По-друге, отримання згоди не є одноразовою дією, квазіюридичною формальністю, яка відбувається лише на початку розмови. Це безперервний процес, переговори, у ході яких право публікувати конкретні деталі розмови або навіть розмову загалом, можна переглядати більше, ніж один раз.

Ніколи не тисніть на людину і не маніпулюйте нею, щоб змусити говорити про таку інтимну тему, як сексуальне насильство. Це має бути вільний та справді усвідомлений вибір.

Хто може надати згоду?

Єдина людина, яка може дати згоду, – це ваш герой/героїня. Якщо особа є неповнолітньою або з різних причин не може самостійно приймати рішення, вам може знадобитися додаткова згода батьків або опікуна.

Але в будь-якій ситуації, **якщо у вас немає інформованої згоди від героя/героїні, то у вас просто немає згоди**. Слова родича, адвоката, фіксеря або посередника з неурядової організації про те, що можна взяти інтерв'ю, не є згодою. Переговори треба проводити безпосередньо з джерелом.

Якщо ви працюєте з перекладачем, необхідно переконатися, що розмова, яку він веде з джерелом, відповідає тому, про що ви говорите. Це, як розповідає журналістка Джина Мур, непросто і вимагає додаткових кроків. Можливо, вам доведеться сказати своєму перекладачеві:

“Вибачте, що повторююсь, але я хочу переконатися, що моя мета зрозуміла: “Ось хто я. Ось що я роблю...”. І коли перекладач каже: “Я вже запитав її про це,” – ви відповідаєте: “Я розумію, але правила моєї роботи вимагають, щоб я сама запитала її безпосередньо. Тому, якщо ви не проти, перекладіть те, що я говорю, щоб ми могли підтвердити ще раз...”^[a]

Іноді не зовсім зрозуміло, які чинники визначають правила гри в конкретній ситуації. І на постраждалих можуть тиснути, переконуючи погодитися на розмову, коли це суперечить їхнім інтересам. Як журналіст, ви зобов'язані вивчити всі можливі вразливі сторони співрозмовника, перш ніж вирішити, що людина дійсно має вибір – дати згоду чи ні.

Потенційний герой/героїня сюжету відразу після нападу (протягом кількох хвилин, годин, а може й днів), радше за все, не зможе дати інформовану згоду. Можливо, існує спосіб висвітлити ситуацію через додаткову інформацію, але ви все одно повинні бути впевнені, що це не призведе до розкриття особи постраждалого/постраждалої. У будь-якому разі слід чітко розуміти, що людина в такій ситуації не здатна прийняти рішення про те, відмовлятися їй від свого права на анонімність чи ні. На таке рішення потрібен час.

Робота з перекладачами

Якщо ви працюєте в регіоні, де зазвичай не базуєтеся, ваші стосунки з місцевими журналістами та перекладачами, які розмовляють мовою регіону та знають місцеві особливості, мають вирішальне значення. Однак ви не можете знати, чи вони підготовлені до роботи з травмою.

Ви повинні переконатися, що той/та, хто перекладає, розуміє наступне:

- Тема може бути емоційно складною.
- Перекладач не повинен тиснути на постраждалих або використовувати різні стимули, щоб переконати їх розповісти свої історії.

[a] Стаття Мур: [Five ideas on Meaningful Consent in Trauma Journalism](#)

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- Перекладач повинен дотримуватися принципів інформованої згоди та враховувати травматичний характер теми під час проведення інтерв'ю (ознайомте їх із ресурсами з цього посібника).
- Перекладач не повинен тиснути і вимагати зайвих деталей.

Ви повинні завчасно детально спланувати, як збираєтеся проводити інтерв'ю. Варто навіть прорепетирувати свій план дій. Проведіть детальну бесіду про ризики та місцеві культурні норми. Попросіть вашого гіда прокоментувати, як ви впоралися із завданням, і запитайте, чи не важко йому/їй з перекладом. Чим більше довіри у ваших стосунках, тим краще. Вам також слід поцікавитися у гіда, чи важко йому/їй емоційно справлятися з цією роботою і чи не бачить він або вона потенційної небезпеки особисто для себе чи для своєї сім'ї.

Що означає інформована згода?

Якщо хтось погоджується говорити, це ще не означає, що він/вона усвідомлює, які наслідки це може мати. Героям може бути незрозумілим процес інтерв'ю: про що ви збираєтеся запитати, наскільки це може бути болісно, як далі ви використаєте їхню розповідь. Ідея полягає в тому, щоб уникнути несподіванок, всього того, що може завдати шкоди надалі. Переконайтеся, що і ви, і ваш герой/героїня чітко розумієте:

- Яка мета розмови?
- Хто в ній братиме участь?
- Чи є якісь деталі, про які постраждалі не хотіли б говорити?
- Хто побачить матеріал (і хто може його побачити в інтернеті з будь-якої точки світу)?
- Якщо це фільм, як довго він буде доступний для перегляду і яким чином він буде поширюватися?
- Як буде захищено анонімність постраждалих?
- Чи існує ймовірність того, що постраждалих упізнають і вони будуть зазнавати образ і переслідувань в інтернеті?

Якщо ви використовуєте зображення, було б корисно залучити джерела до прийняття рішень щодо візуалізації історії і заздалегідь показати, як світ побачить життя героїв та їхніх громад. Журналісти, які висвітлювали зґвалтування єзидських жінок в Ісламський Державі, думали, що гарантують анонімність, фотографуючи їх із закритими обличчями. Але самі жінки могли впізнати одна одну по очах та характерних хустках. [Див. **№8.**]

Можуть знадобитися більш ретельні та глибокі аналіз та оцінка, щоб з'ясувати усі потенційно болючі замовчувані аспекти:

- Чи звучатимуть у фільмі або сюжеті голоси злочинців чи людей, які їх підтримують? Під час ефіру це може стати ударом для постраждалих. Для них може бути дуже важко зрозуміти і принцип журналістики "надати слово іншій стороні". Тобто, чому хтось може запропонувати їхнім кривдникам можливість висловитися. Краще пояснити це на початку.
- Чи є приховані очікування, яких ви не врахували? Чи ваш герой/героїня вважає, що розмова з вами принесе безпосередню допомогу його громаді? Або вони очікують від вас постійної психологічної підтримки чи дружби, а ви не можете цього запропонувати? [Див. **№6**]

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- Журналісти рідко задумуються про юридичні наслідки своїх розмов із жертвами сексуального насильства. Якщо ваш герой/героїня має намір добитися справедливості в суді, то розмови з журналістами можуть негативно позначитися на розгляді справи. Ви також повинні знати, що всі ваші записи можуть бути визнані доказами.

Судовий процес та небезпека багаторазового надання свідчень

Судовий процес пошуку справедливості для постраждалих від насильства іноді може бути скомпрометований багаторазовим наданням свідчень. Колумбійська журналістка Джинет Бедоя Ліма пояснює це так:

“Це одна з найбільших проблем, з якими ми стикаємося у випадках сексуального насильства.

У Колумбії закон каже, що жертви не повинні давати свідчення про події більше, ніж один раз. Проте майже всі постраждалі змушені повторно розповісти свою версію більше, ніж чотири рази, що, відповідно, призводить до суперечностей у свідченнях і найчастіше негативно впливає на перебіг судового розгляду. Інтерв'ю для ЗМІ ще більше ускладнюють ситуацію.

На жаль, журналісти використовують в сюжетах фрагменти свідчень, намагаючись відтворити “реальну картину” того, що сталося, але це призводить до закриття справ.

Аналогічно, розповідь про злочинний акт насильства поза судовим розглядом дає злочинцям аргументи для свого захисту та можливість будувати свої свідчення на “суперечливостях”, яких потерпілі припустилися в інтерв'ю для медіа. Судді ніколи не беруть до уваги обставин, пов'язаних з тим, як, коли і де постраждалі розповідали свою історію перед камерою. І цілком очевидно, що історія, розказана в інтерв'ю журналістові, відрізнятиметься від розмови з психологом чи медичним експертом.”

Джинет Бедоя Ліма, яка брала участь у нашому дослідженні, двічі була в полоні в Колумбії – у травні 2000 року та у серпні 2003 року. У 2001 році вона була нагороджена премією за журналістську хоробрість (Courage in Journalism Award), заснованою **International Women's Media Foundation**. Вона також стала володаркою **Golden Pen of Freedom від World Association of Newspapers and News Publishers** у 2020 році.

Додаткові матеріали: згода

Джина Мур, американська журналістка, яка працює у Східній Африці, зробила свій внесок у створення цього посібника. Вона детальніше розглядає питання отримання дозволу від постраждалих у двох корисних статтях: **The Pornography Trap** in Columbia Journalism Review; **Five Ideas on Meaningful Consent in Trauma Journalism**.

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#4.

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

ТРИ ГОЛОВНІ ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОГО
ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

ДОЗВОЛИТИ
ПОТЕРПІЛИМ
ГОВОРИТИ У
ВЛАСТИВІЙ ЇМ
МАНЕРІ І СТІЛЬКИ
ЧАСУ, СКІЛЬКИ ЇМ
ПОТРІБНО

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#4.

ТРИ ГОЛОВНІ ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОГО
ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

ДОЗВОЛИТИ ПОТЕРПІЛИМ ГОВОРТИ У ВЛАСТИВІЙ ЇМ МАНЕРІ І СТІЛЬКИ ЧАСУ, СКІЛЬКИ ЇМ ПОТРІБНО

Під час сексуального насильства зловмисники ставляться до людей, як до об'єктів, а не як до осіб, які можуть контролювати, що з ними відбувається. Чи можете ви змінити цю позицію для потерпілих і дати їм можливість розповісти свою історію так, як вони самі хочуть?

Необхідно ставитися до вразливих людей тактовно, шанобливо та з повагою. Але що це означає на практиці?

Як журналіст, який бере інтерв'ю у постраждалих, ви перебуваєте в позиції сили, навіть якщо того не відчуваєте. Питання довіри та емоційної захищеності в цій ситуації досить актуальні. Тому важливо, щоб ваша поведінка в жодному разі не нагадала постраждалим про пережите насильство: наприклад, не варто квапити їх або тиснути, щоб отримати відповідь. Про це легко забути, коли у вас обмаль часу і ситуація навколо небезпечна.

Розставте пріоритети, запланувавши достатньо часу на інтерв'ю, і переконайтеся, що ваш співрозмовник/співрозмовниця розуміє:

- Немає зобов'язання відповідати на запитання, які здаються незручними.
- Можна зупинитися в будь-який момент.
- Ви не публікуватимете жодних фактів, які вас попросили не публікувати.

Сприймайте співрозмовника насамперед як особистість і лише потім – як джерело інформації для статті чи сюжету.

Інтерв'ю потенційно може нашкодити постраждалим, якщо не враховувати їхніх інтересів та ігнорувати питання безпеки. У цьому розділі йдеться про прийнятні методи інтерв'ю з людьми, які пережили травму; у наступному розділі [№5] будуть більш детально розглянуті конкретні поведінкові реакції на травматичний досвід та виклики, які вони можуть створити для журналістів у роботі з постраждалими.

Зі зрозумілих причин журналісти часто остерігаються, що навіть сам факт розмови про жахливі та болючі епізоди може неминуче травмувати потерпілих. Журналісти можуть боятися, що знову порушують теми, про які жертви вважають за краще забути, або прирівнювати переживання, які відчуває людина, розповідаючи свою історію, до заподіяння нової шкоди.

Більшість експертів із травми, які працюють із постраждалими від сексуального насильства, не вважають, що в самій розмові є серйозна небезпека. Це більше пов'язано з тим, наскільки інтерв'юований

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

почувається в безпеці під час бесіди, наскільки він може контролювати те, про що розповідає, а також те, у якому вигляді його історія буде зрештою опублікована. [Див. **№7** та **№8**] Можна нашкодити, якщо людина відчує, що її осуджують, не слухають або використовують для прихованих цілей, наприклад, щоб тільки записати короткий коментар. У роботі з людьми, що пережили травму, довіра – річ крихка і її легко втратити.

Існують винятки з правила “розмова сама по собі не має наслідків”. Наприклад, якщо хтось пережив у минулому щось дуже травматичне, намагався зовсім викреслити це з пам’яті і навіть не згадував (скажімо, сексуальне насильство в дитинстві), то власне сама розмова може бути дестабілізаційним чинником та нести певні ризики. Загалом будьте обережні та не шокуйте людей неочікуваною інформацією.

Як побудувати інтерв’ю, щоб співрозмовник почувався учасником, а не просто джерелом інформації?

Люди переживають сексуальну травму як повну втрату контролю. З ними сталося те, чому вони не могли запобігти. Одним із способів допомогти людині подолати подібні відчуття – передати йому/їй частину контролю, який зазвичай здійснюєте ви як журналіст, та залучити його/її до процесу вирішення, як проходитиме інтерв’ю. Навіть наявність незначного вибору може мати велике значення.

Перед тим, як перейти до детальної розмови, варто:

- Визнати, що розмова, радше за все, буде складною.
- Узгодити місце проведення інтерв’ю із постраждалими.
- Запитати в постраждалих, який час доби їм буде зручним, коли, на їхню думку, в них буде достатньо сил для розмови, і скільки часу вони готові спілкуватися з вами.
- Запитати, кого постраждалі хотіли б бачити поруч із собою в приміщенні (наприклад, друзів чи родичів). Запитати, чи є деталі, яких вони воліли б не згадувати у розмові.
- Запевнити їх у тому, що вони не повинні відповідати на питання, що викликають дискомфорт.

Цілком нормально, якщо ваші співрозмовники втомилися та потребують перерви. Розказуючи свою історію, люди можуть втратити лінію розповіді. Крім того, більшість із героїв відчувають сильне підсвідоме бажання продовжувати розповідь, щоб догодити тому, хто ставить запитання. Люди можуть не дуже вправно сигналізувати, коли втомилися або коли розмова стала некомфортною, надто напруженою. Якщо проговорити це питання перед інтерв’ю і, можливо, домовитися про конкретний сигнал, то пропозиція зробити перерву або перейти до безпечнішої теми буде більш природною та менш різкою.

Узгодження термінології

Про питання вибору прийнятної лексики для публікації докладніше у розділі **№7**. Під час інтерв’ю переконайтеся, що ви користуєтеся лексикою, з якою співрозмовник погоджується. Вживання характерних місцевих фразеологізмів може бути корисним, але інколи навпаки. Існують, однак, деякі чіткі правила. Наприклад, ніколи не слід називати злочинця чиєюсь коханою людиною.

Більшість людей, які пережили сексуальне насильство, називають себе постраждалими. Деякі можуть вважати, що слово “жертва” більш точне, а хтось, можливо, захоче уникнути обох варіантів. Якщо у вас є сумніви в тому, які слова використовувати, порадьтесь зі співрозмовниками і запитайте, яким формулюванням вони віддають перевагу. Завжди важливо поважати вибір людей: як вони самі себе ідентифікують.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Уміння слухати

Коли люди бачать, що їх слухають, вони почуваються впевненіше і їм простіше зібратися з думками. Уміння слухати – це, мабуть, найважливіша навичка, який журналісти мають використовувати в розмові з людиною, яка пережила травму. Тут важливо дати людині простір для думок та слів, ставити прості, відносно відкриті питання, які дають людям можливість вибрати, як вони хочуть відповідати, але не настільки, щоб вибір став складним.

Пам'ятайте: як ішлося у розділі **№2**, перевірка згоди – це постійний процес, а не одноразова дія. Можливо, ви захочете випередити питання швидкою фразою: “Чи можна запитати про ... (конкретну тему чи подію)?” Дайте людині можливість вільно відповісти.

Кеті Робджант, яка працює з постраждалими від сексуального насильства у Демократичній Республіці Конго та інших місцях, дає конкретну пораду журналістам:

“Замість ставити загальні питання, скажіть співрозмовникам, про що конкретно ви хотіли б поговорити. Потім попросіть розповісти якомога більше про цю подію або цю тему. Після того, як вони все розкажуть, чим хотіли поділитися, ваше завдання – виділити найважливіші деталі. Це один із способів не змушувати ваших героїв говорити про речі, якими вони не хочуть ділитися чи згадувати про них.”^[a]

У рекомендації щодо ефективного слухання входить:

- З розумінням ставитися до пауз як до можливості для співрозмовника зібратися з думками.
- Підбадьорювати словами, а якщо записуєте розмову, сигналізувати жестами, щоб показати, що ви дійсно слухаєте.
- Перепитати, якщо необхідно, щоб переконатися, що ви правильно зрозуміли ключові моменти.
- Навчитися справлятися з власним дискомфортом та не відволікатися від співрозмовника.

Уникайте:

- Закінчувати за людей їхні фрази або різко обривати ланцюжок думок (якщо вони не загубилися у спогадах – дивіться розділ №5).
- Давати мімічну оцінку сказаному: наприклад, уникайте трагічної міміки, навіть коли співрозмовник розповідає справді жахливу історію (словесне вираження занепокоєння чи співчуття у такому разі цілком прийнятне).
- Спрямовувати розмову на деталі, які відверто шокують, чи тілесні подробиці.
- Говорити людям, що ви знаєте, що вони відчувають (люди навряд чи повірять, що це так).

Також варто бути обережним, розповідаючи про те, що у вас був схожий досвід, або вдаватися до автобіографічних подробиць. У певних ситуаціях це може зміцнити довіру та розвинути розмову, в інших – відвернути увагу від співрозмовника і викликати в нього відчуття, що ви применшуєте або відсуваєте на другий план його/її досвід та переживання. (Шляхи підтримки здорового психологічного балансу описані в розділі **№6**.)

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

[a] Див. <https://dartcentre.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis>

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

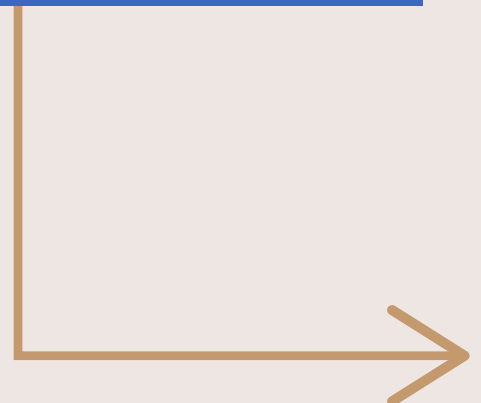
#8

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

#5.

ТРИ ГОЛОВНІ ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОГО
ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

**ЗВАЖАТИ НА
ТРИВАЛИЙ
ВПЛИВ
ТРАВМИ НА
ПАМ'ЯТЬ ТА
ПОЧУТТЯ
БЕЗПЕКИ**

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#5.

ТРИ ГОЛОВНІ ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОГО ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

ЗВАЖАТИ НА ТРИВАЛИЙ ВПЛИВ ТРАВМИ НА ПАМ'ЯТЬ ТА ПОЧУТТЯ БЕЗПЕКИ

Базові знання про реакцію на травму можуть допомогти вам зорієнтуватися в складній ситуації під час інтерв'ю та уникнути помилок у вашому матеріалі.

Спогади про страшні події, імовірно, будуть засмучувати людей. Самі собою ці переживання не означають, що вони не можуть говорити про них. Але є реакції, які можуть вказувати на те, що герої більше не відчувають безпеку під час розмови. Вони можуть відволікатися від розмови, шукати очима двері або переживати фізичні реакції, схожі на ті, які вони відчували під час нападу.

Травма – це складний біопсихосоціальний досвід; страждання ніколи не проявляється лише чимось одним, це комплекс різних компонентів. Професійний журналіст не повинен бути експертом у психології, але деякі базові знання допоможуть вам краще зрозуміти про:

- Як ваш співрозмовник справляється з інтерв'ю та коли йому може знадобитися перерва у розмові?
- Як уникнути стилю ведення інтерв'ю, схожого на допит слідчого, здатного викликати у потерпілих такі тяжкі емоції, як почуття провини та сорому?
- Наскільки можна покладатися на точність спогадів людини про подію, що травмувала її, і чому не слід робити акцент на прогалинах у спогадах?

Зґвалтування – одна з найсильніших травматичних подій, які може пережити людина. Існує безліч причин, через які жертвам зґвалтування важко підібрати слова, аби описати свої переживання. Сором і страх перед реакцією оточення можуть бути серйозними факторами, які заважають людям говорити. Розмова про травму може викликати сильні почуття, які можуть здатися героям надто болючими та виснажливими, щоб говорити про них. Іноді мовчання – найкраща відповідь.

Але часто підібрати слова може бути важко з іншої причини, пов'язаної з тим, як людська пам'ять працює в травматичних ситуаціях.

Під час нападу люди переходять у режим виживання. Спогади ще реєструються, часто з яскравими деталями, але мозок не обов'язково фільтрує і зберігає їх відповідно до тих самих принципів упорядкування, які він зазвичай використовує (замість цього він віддає перевагу більш фундаментальним системам виживання). Зазвичай у людей, які зазнали сексуального насильства, виникають проблеми із пам'яттю, вона стає фрагментарною та дезорганізованою. У хронології можуть бути прогалини чи невідповідності, які їм важко зрозуміти та пояснити. Деякі спогади можуть бути винятково сильними, інші можуть бути стертими або взагалі не відкластися в пам'яті.^[a]

[a] Щоб детальніше ознайомитись із впливом травми на пам'ять у постраждалих від сексуального насильства див.: G. Smith and S. Heke, «From Report to Court: Psychology, Trauma and the Law» (2010), доступний [тут](#).

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

На практиці для вас як для журналіста це означає:

- Вам не варто очікувати, що постраждалий надасть абсолютно послідовну чи логічну розповідь про те, що сталося. Непослідовність не є доказом наміру ввести в оману.
- Було б неправильно очікувати, що ваш герой/героїня зможе сам/сама роз'яснити будь-які невідповідності в розповіді, оскільки просто може бути не в змозі цього зробити. Якщо важливою є точна хронологія, шукайте інші способи перевірити інформацію.
- Кілька разів ставити прості питання для уточнення – цілком нормальна практика у випадку, якщо робити це не надто наполегливо. Але якщо ви натрапили на прогалину або перепону в пам'яті людини, не варто акцентувати на цьому і вимагати відповіді. Це може призвести до того, що спогади переповнять людину з новою силою [дивіться наступний розділ].
- Іншим людям, з якими ви працюєте, наприклад, редакторам та фактчекерам, також необхідно знати про ці нюанси.

Реакція на горе та страждання

Ті, хто пережив горе, не завжди показують свої почуття так, як ми очікуємо. Ви можете зустріти людей, які здаються беземоційними і говорять про найжахливіші речі рівним, спокійним тоном, або людей, які знімають напругу сміхом, коли така реакція виглядає дивною та недоречною. Все це природні, добре задокументовані реакції, що виникають у людей після травми. Ставтеся до кожної людини з розумінням, будьте обережні, аби не показати, наче існує якийсь правильний спосіб реагувати.

Коли люди розповідають про минуле, вони можуть знову переживати ті ж емоції та фізичні відчуття, як і під час нападу (або нападів). Це може бути легкою і ледь помітною емоцією або настільки сильним почуттям, що людина не може більше витримувати.

Якщо в людини виникла сильна реакція (наприклад, вона розхвилювалася або плаче), зробіть паузу, перш ніж будь-як реагувати. Поспіхом вимкнена камера або зупинене інтерв'ю може ненавмисно присоромити людину, наче вона неправа, відчуваючи такі емоції. Будьте обережні з дотиками: вони можуть бути сприйняті як загроза та здатні дестабілізувати людину, особливо якщо вони несподівані. Натомість ви можете:

- Виразити спокій своїм виглядом.
- Сказати людині, що вам шкода, що з нею таке сталося.
- Нагадати, що тут з вами вона в безпеці, що нічого подібного з минулого не відбувається.
- Запитати, що зараз могло б йому/їй допомогти. Чи хотів/хотіла б він/вона зробити перерву в інтерв'ю? Що він/вона зазвичай робить, коли переживає такі почуття?

When someone gets lost in a memory

Дисоціація – це поширена реакція виживання, що виникає під час сексуального насильства. В екстремальній і безвихідній ситуації мозок може раптово видати автоматичну команду вимкнути свідомість, перевести її в режим втечі від реальності, начебто ніякого нападу насправді не було.

Розповідь про пережите може повернути людей до відчуття, що насильство відбувається знову. Не завжди легко зрозуміти, коли людина не відчувається в безпеці та перебуває на межі дисоціації. Але вона може почати поводитися приблизно так:

- Дистанціюватися від розмови, виглядати сонними чи переставати відповідати на запитання.
- Людину кидає в жар або вона різко починає пітніти.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- Скаржитися на головний чи інший фізичний біль.
- Шукати очима вихід із приміщення.

Кеті Робджант, клінічна психологиня, яка працювала з біженцями та жертвами сексуального насильства у Демократичній Республіці Конго та інших країнах, дає журналістам пораду, що робити в таких випадках:

“Дійте передбачувано... Завжди краще запитати дозволу або дати людині зрозуміти, що ви збираєтеся робити далі... Найкраще спробувати швидко переключити увагу. Продовжуйте говорити. Запитуйте про те, що відбувається тут і зараз. Наприклад, “Чи можете ви сказати мені, де ви зараз? Чи можете ви описати, як виглядає кімната?” Такі питання будуть кориснішими, ніж загальні питання типу “Ви в порядку?””^[b]

Сором і достовірність

Важливо розуміти, наскільки легко в розмові про сексуальне насильство може виникнути сильне почуття сорому та провини. Це може статися раптово і викликати несумірну реакцію на тему, яку ви обговорюєте. Нерідко люди звинувачують себе в тому, що сталося з ними, хоча в цьому не могло бути їхньої провини.

І справа не тільки в психології сексуального насильства. Людям, що пережили зґвалтування, часто доводиться стикатися з тим, що члени їхньої родини та суспільства не вірять їм, применшують перенесене ними насильство або вважають їх самих частково винуватими.

Тому будьте дуже обережні, уникайте будь-яких формулювань, з яких може здатися, що ви не вірите співрозмовникам або вважаєте, що вони несуть якусь відповідальність за те, що з ними сталося. Тому питання “чому...” можуть бути ризикованими. Слідчі на допитах віддають перевагу таким питанням, адже на них важко відповісти і вони передбачають наявність провини. Наприклад, якщо запитати людину: “Чому ви опинилися там саме в той час?” – це звучатиме так, ніби її взагалі не мало бути там.

Також краще уникати питань про почуття. Наприклад, “Що ви відчували, коли...?” – це може змусити знову пережити та посилити складні руйнівні емоції.

Як ми вже говорили, намагайтеся не ставити питань, що стосуються інтимних або тілесних деталей пережитого.

Якщо постраждалий переконаний у чомусь, а ви знаєте, що це не відповідає дійсності, або ви не погоджуєтеся і вам хочеться заперечити йому, запитайте себе: чи справді ви та людина, яка має право це зробити і навіщо вам це. Іноді люди дотримуються певних переконань для того, щоб захиститися від наслідків пережитого – надто гнітючих, щоб їх прийняти.

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

[b] Див. <https://dartcenter.org/resources/reporting-refugees-tips-covering-crisis>.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

ТРИ ГОЛОВНІ ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОГО
ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

ПОДБАТИ
ПРО СВІЙ
ЕМОЦІЙНИЙ
СТАН

#6.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

ТРИ ГОЛОВНІ ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОГО
ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

ПОДБАТИ ПРО СВІЙ ЕМОЦІЙНИЙ СТАН

#6.

Робота з історіями та кадрами жорстокості може згубно вплинути на душевний стан журналіста. Подбати про себе – ваш обов'язок перед собою та вашими героями.

Висвітлення сексуального насильства – це емоційно виснажлива робота, пов'язана з особистими ризиками для працівників медіа, які часто й так працюють у небезпечній та нестабільній обстановці. Ви можете не надавати значення власним переживанням, адже їх масштаб здається несуттєвим, якщо порівнювати з тим, що переживають постраждалі. Однак майте на увазі, що ці фрагментарні наслідки можуть з часом накопичуватися, переростаючи в щось серйозніше, і впливати на взаємодію з колегами та героями сюжетів чи статей.

Через емоційне перевантаження і бажання допомогти потерпілим журналіст або документаліст може марно обіцяти моральну підтримку чи вирішення проблеми. Обговорюйте ці моменти з іншими людьми, дотримуйтеся продуманої стратегії психологічної турботи про себе і чітко усвідомлюйте, що ви можете і чого не можете зробити для інших.

Одре Лурд, активістка руху за громадянські права афроамериканців, якось написала:

«Турбота про себе – це не потурання власним бажанням. Це самозбереження...»

Висвітлюючи сексуальне насильство, ви стикаєтеся з однією із найбільш жахливих дій людини проти людини. Журналісти рідко говорять про те, як важливо подбати про себе і чітко розуміти наслідки роботи в травматичних умовах. Наприклад, для лікарів, які працюють із психологічною травмою, це одна з ключових тем.

Уникайте таких помилок. Журналісти та документалісти, які вирішили висвітлювати ці історії, – як правило, цілеспрямовані та стресостійкі люди. Але ця робота пов'язана з певними ризиками: вигорання, депресія, зловживання психоактивними речовинами та посттравматичний стрес.^[a] Навіть якщо наслідки не такі серйозні, проблеми, які виникають через роботу з травматичною темою, можуть вплинути на героїв наших публікацій – і без того вразливих людей.

Емпатія – це місток із двостороннім рухом

Здатність співчувати та розуміти емоційний стан людини – найважливіша риса ефективного інтерв'юера. Саме через емпатію ми створюємо простір, у якому люди відчують: їх розуміють, вони в достатній безпеці, аби поділитися пережитим. Співчуючи, ми можемо визначити, що насправді важливе в тій чи іншій історії, і спробувати поглянути на речі з точки зору іншої людини.

[a] A research breakdown can be found at <https://dartcenter.org/content/covering-trauma-impact-on-journalists>.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Співчуття відкриває двосторонній зв'язок між інтерв'юером та героєм історії, створюючи місток із рухом в обидва боки. Як інтерв'юер ви можете помітити, що іноді несвідомо переймаєте на себе почуття інших людей. Сильні емоції, такі як сором, безпорадність та страх, можуть передаватися іншим. І це відбувається на рівні, який важко відстежити. Нерідко журналісти почуваються пригніченими після важкого інтерв'ю.

Так само неодноразове прослуховування і перечитування свідчень про напади й тортури може викликати нав'язливі думки і образи в голові, які виникають несподівано. Ці прояви зазвичай короткострокові та відносно легкі, але однаково можуть мати наслідки для психічного здоров'я. Таке явище називається вікарною або вторинною травматизацією. Воно стоїть в одному ряду з потенційними наслідками безпосереднього переживання чи свідчення про насильство.

Бути втягнутим в чуже горе

Теоретично журналісти ніколи не повинні виявляти своїх емоцій у роботі. Але в реальності так не буває. Цілком імовірно, що на якомусь етапі вас пересилить занепокоєння і бажання допомогти. Якщо це станеться, то важливо, щоб ви чітко усвідомлювали свої межі як журналіста: що ви можете і чого не можете зробити для потерпілих. Кордони в такій ситуації можуть виявитися розмитими:

- Може виникнути бажання віддати перевагу менш професійному, натомість більш дружньому формату взаємодії. Бажання допомогти зрозуміле, але воно нереалістичне, якщо ви не можете виконувати цю функцію. Небезпека в тому, що ви дасте людям марну надію на тривалу емоційну та матеріальну підтримку, яку ви не зможете забезпечити. Пам'ятайте, що дуже легко ненавмисно дати людині примарну надію. При травмі такі сильні почуття, як прихильність і зрада, лежать на поверхні. Цілком можна залишатись людським та етичним і не поводити себе як друг.
- Можливо, ви самі пережили сексуальне насильство. Це може дати вам перевагу: більш глибоке розуміння ситуації. Але ваш особистий досвід також може опосередковано вплинути на сприйняття досвіду вашого героя, внаслідок чого ви можете перестати бачити в ньому самостійну, унікальну особистість.
- Ви можете помилково вважати, що інтерв'ю неодмінно стане для вашого співрозмовника терапевтичним досвідом, очищенням, і додасть йому сили. Так і є, постраждалі часто знаходять утіху в розмові, і це може допомогти людям розібратися в заплутаних та болючих переживаннях. Але як журналіст ви не можете цього гарантувати. Організації, які займаються наданням допомоги, називають таку поведінку "комплексом рятівника", і це може бути серйозною проблемою.

Нездатність впоратися зі своєю власною реакцією може зашкодити інтерв'ю. Наприклад, ми можемо розчаруватися в людях через переконання, що вони могли б робити більше, щоб допомогти собі, або почати порівнювати страждання інших людей, вважаючи вартими уваги лише найекстремальніші з них.

Що з усім цим робити?

Відмовитися від співчуття чи знецінити важливість вашої місії – це не вихід. Навмисно придушувати власні почуття теж не допоможе. Крім того, обидва компоненти є ознаками психологічної стійкості. Сприймайте емпатію як м'яз, який потребує запланованого відпочинку. Відпочинок від роботи допоможе побачити перспективу, а також дасть змогу відновити сили та відволіктися від важкого матеріалу. Життєво необхідно повертатися в позитивне русло. Ось деякі дії, які можуть допомогти:

- **Заплануйте заняття, що дозволять вам дистанціюватися від роботи над важким матеріалом (і взагалі від усього, що нагадує вам про роботу).** Захоплене хобі, читання книжки чи будь-що інше, що відволікає вас від теми – це хороші варіанти. Ще один спосіб, який допомагає багатьом – медитація.
- **Плануйте регулярні перерви та періоди відпочинку.** Ми можемо набагато ефективніше давати собі раду з важким матеріалом, якщо не втомлені.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

- **Тримайте себе у формі.** Фізичні вправи, розтяжки, дихальні вправи, здоровий сон і харчування – все це ефективні способи позбутися тиску і накопичення стресу.
- **Обговоріть проблеми з колегами, менторами або друзями.** Іноді важко розібратися в ситуації без сторонньої поради. Якщо ви колега, до якого хтось звернувся за допомогою, уважно вислухайте і не поспішайте вирішувати неоднозначну проблему за людину, перш ніж вона розбереться в ній сама. Також може допомогти ведення щоденника.
- **Проведіть час на природі.** Багато хто вважає це особливо корисним.
- **Позитивно ставтеся до помилок, роблячи висновки.** Якщо щось пішло не так, пообіцяйте собі вчитися на помилках та невдалих рішеннях і не повторювати їх.

Багато що зі сказаного стосується формування захисних звичок. Важливо не кидати їх при наростанні стресу. Навіть якщо ви в польових умовах і працюєте понаднормово, ви все одно можете урізноманітнювати свій розпорядок дня. Дослідження показують, що соціальна підтримка є найважливішим чинником, що сприяє стійкості [b]. Остерігайтеся надмірної ізоляції, зловживання різноманітними речовинами та перевантаження на роботі. **Все вирішує баланс.**

Управління перехідними процесами

Неважливо, ви місцевий журналіст чи іноземний, що прилетів до країни із редакційним завданням, ви однаково можете відчути невідповідність між відносно привілейованим вашим життям та ситуацією, у якій живуть інші. Це робить перехідний період особливо важким.

Журналісти, які працюють над цією темою, часто відчувають безпорадність (через неможливість зробити більше, щоб зупинити страждання) та провини (через те, що вони мають можливість повернутися додому). Простих відповідей на ці питання не існує, але ви можете покращити ситуацію, пропрацювавши її. Спитайте себе: “Як надмірна вимогливість до себе через ситуацію, на яку я не можу вплинути, допоможе моїм героям і роботі загалом?” Важко співчувати іншим, не співчуючи самому собі. Чим похмуріша тема, тим важливіше зробити крок назад і спробувати знайти нехай незначні, але позитивні епізоди, які нададуть вам сил. Знову ж, може допомогти спілкування з людьми, які розуміються на цих питаннях.

Додаткові матеріали: самодопомога

У Dart Centre є детальний посібник з роботи зі світлинами та **кадрами жорстокості**. Прочитайте також коротку пам’ятку роботи з **травматичними свідченнями під час журналістського розслідування**, а також **матеріали дискусії** між журналістами та документалістами щодо самодопомоги під час роботи з матеріалами сексуального насильства над дітьми. Як зазначено в розділі №1, менеджери можуть користуватися **цим посібником**. У цьому **розділі сайту** детальніше розглядаємо організаційні питання, в тому числі значення підтримки з боку колег.

Let’s Talk: Personal Boundaries, Safety and Women in Journalism пропонує рекомендації журналісткам, які розповідають про сексуальні домагання. **Ця пам’ятка**, підготовлена Dart Centre для Reporters sans Frontières, містить конкретні поради щодо самодопомоги для журналістів, які працюють у зонах конфлікту. Зрештою, оскільки історії про сексуальне насильство часто привертають увагу тролів та інших недоброзичливих людей у мережі, ось **кілька порад**, як захистити себе в мережі.

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

[b] Див. S. M. Southwick and D. S. Charney, Resilience: The Science of Mastering Life’s Greatest Challenges (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), especially chapters 4, 6 and 7.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

#7.

ЯК РОЗПОВІДАТИ ІСТОРІЇ:

**ПАМ'ЯТАЙТЕ:
СЕКСУАЛЬНЕ
НАСИЛЬСТВО
НІКОЛИ НЕ
Є ЄДИНИМ
АСПЕКТОМ
ІСТОРІЇ**

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#7.

ЯК РОЗПОВІДАТИ ІСТОРІЇ:

ПАМ'ЯТАЙТЕ: СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО НІКОЛИ НЕ Є ЄДИНИМ АСПЕКТОМ ІСТОРІЇ

Надмірна зосередженість лише на епізодах жорстокості може завдати шкоди вашим героям та якості журналістського матеріалу. Не забувайте про більш повний контекст!

Зіткнувшись із масовими зґвалтуваннями під час війни чи сексуальною експлуатацією, може видатися логічним сфокусуватися саме на сексуальному насильстві та травмах, які воно спричиняє. Але відсутність широкого контексту може зробити ваш матеріал менш об'єктивним, відштовхнути аудиторію і маргіналізувати постраждалих. Додати більш широкого контексту у вашу історію можна такими способами:

- Дайте детальну розповідь про життя потерпілих. Будьте обережні, щоб не передрікати краху і не зводити людей лише до того найгіршого, що сталося з ними. Це може ускладнити процес їх реабілітації.
- Зважайте, що окрім зґвалтування, могли відбуватися й інші злочини. Постраждалі могли втратити близьких, свої домівки, стати вимушеними переселенцями. Такі події також мають для них важливе значення.
- Не зосереджуйтеся на деталях, які можуть надати історії більш сексуального характеру чи додати "сенсаційності", потенційно обмеживши співчуття аудиторії до постраждалих.
- Допоможіть своїй аудиторії побачити шляхи справедливого вирішення проблеми, враховуючи весь політичний та соціальний контекст.

Ми часто не усвідомлюємо, наскільки наша робота може впливати на життя постраждалих і їх відновлення.

Сексуальне насильство асоціюється з високим рівнем психологічного та фізичного травмування. Після сексуальної травми жертви зазвичай відчувають відчуження від самих себе (від особистості, яка була до акту насильства) і від решти людей. Унаслідок того, що сексуальне насильство може призвести до розриву зв'язків з оточенням, постраждалі можуть опинитися в ізоляції та втратити можливість отримувати підтримку.

Відновлення має виглядати як зворотний процес: налагодження зв'язків з оточенням, повернення віри в те, що люди знову можуть дбати про них та поважати їх, як і раніше.

До наших обов'язків як працівників медіа не входить зцілення людей, і було б нерозумно та надто

[a] Зі статті Джини Мур: [The Pornography Trap](#).

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

самовпевнено припускати, що наша робота безпосередньо надасть сили постраждалим. Але все ж ми повинні дбати про те, щоб не посилювати в потерпілих це відчуття внутрішнього роз'єднання. Джина Мур, американська журналістка, яка працює в Східній Африці, говорить про це:

“Ми повинні переконатися, що в історії, яку ми опублікуємо через кілька днів, через кілька місяців, через рік після того, що сталося, немає нічого, що могло б здивувати, зневажити, присоромити чи наразити на небезпеку... Ми перевіряємо деталі травматичної історії разом з постраждалими, щоб переконатися, що вони розуміють, що про них невдовзі дізнається світ.”^[a]

Ключову роль в цьому грають і ті смисли, які ми посилаємо аудиторії. Обговорення сексуальної травми скрізь супроводжується міфами, стигмою та шкідливими стереотипами. Ми можемо або підтвердити, або розвінчати їх. Журналісти та документалісти не є нейтральними спостерігачами.

Ось чому так важливо мати повне уявлення про політичний, економічний та культурний контекст конфлікту.

Небезпека концентрації лише на одному аспекті теми

Сексуальне насильство проявляється в різних формах, але найбільше в злочині вражає його абсолютна жорстокість. Як документаліст або журналіст, який працює над цією темою, ви можете відчувати сильне і цілком зрозуміле бажання шокувати аудиторію найжахливішими подробицями, про які дізналися, сподіваючись, що це приверне належну увагу аудиторії до проблеми.

Але небезпека в тому, що це може призвести до протилежного результату. Надто велика увага до жаків та деталей сексуального насильства може змусити аудиторію стати байдужою. Це може знизити рівень співчуття до людей, які постраждали від сексуального насильства. Якщо ви не надасте достатньо змістовної інформації, аудиторія не зрозуміє природи цих злочинів і того, що за ними стоїть.

Стефані Каріукі, яка працює над подкастом для Vice, де обговорювали сексуальне насильство в Єгипті та непросту роль уряду в його збереженні, подібні рішення приймала зважено:

“Було багато дискусій стосовно того, наскільки детально треба висвітлювати ці історії. Для чого ми описуємо всі подробиці і чи дійсно вони необхідні? У випадку з однією жінкою судмедексперти змусили її оголеною приймати різні пози, повторюючи сцени насильства, і постійно оглядали її вагіну. Кінцевий аудіозапис, який ми використали, відверто шокував. Але причина, з якої ми вдалися до цих подробиць, полягає в тому, що огляд, через який довелося пройти потерпілій, символізує те, що держава робила з жінками протягом десятиліть.”^[b]

Справді, щоб висвітлити тему насильства ефективно, треба зуміти збалансувати низку аспектів, що суперечать один одному. Наприклад:

- **Наскільки це стосується завданої шкоди, безпорадності та втрати контролю, які спричиняє сексуальне насильство в житті людини? Наскільки це пов'язано зі стійкістю та відновленням? Що було потрібно, аби вижити, і що потрібно зараз?**

Хоч якою похмурою і безпорадною була ситуація, у житті постраждалих все ж є й позитивні моменти. Неправильно і навіть шкідливо висвітлювати лише жахи і безнадію стосовно постраждалих.

- **Наскільки точно персональна історія конкретної людини описує ситуацію та наскільки ширший політичний та соціальний контекст?**

Якщо ви не приділите достатньої уваги висвітленню широкого контексту, матеріал, при всій вагомості фактів та тривожності, ризикує стати просто розповіддю про людину без реальної мети та посилу до аудиторії: що насправді відбувається і які варіанти вирішення проблеми. Сексуальне насильство не трапляється у вакуумі: тема “згвалтування на війні” не може бути зрозумілою без роз'яснення, які сили керують конфліктом.

[b] Для цього Каріукі взяв участь в нашому дослідженні

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Однак і недостатня увага до окремих людей та їхніх особистих обставин може сприйматися як неповага, ніби то історія людини долучена до публікації чи сюжету лише для ілюстрації статистичних даних.

Як домовитися?

Кожен конкретний випадок вимагає виважених рішень у подачі матеріалу. Роботу може ускладнити те, що насильство ніби гіпнотизує, усе решта на його фоні здається неважливим. Загрозлива, травматична інформація часто спричиняє бінарне мислення: дуже легко застрягнути в деталях або у вузькому погляді на історію.

Ось короткий список питань, які варто враховувати при написанні журналістського тексту:

- Чи не зайшла історія надто далеко в описі жорстоких подробиць фізичного чи інтимного характеру?
- Чи є в матеріалі згадки про тіло людини, зовнішність, одяг та інше, що може сексуалізувати опис (і навіть ненавмисно виправдати мотиви насильства)?
- Чи ви не припускаєте в тексті майбутнього краху людини чи групи людей? Хоч як похмуро виглядає ситуація, неточно і упереджено прогнозувати, що порятунок неможливий. (Якщо вам важко побачити ще щось, окрім трагедії, спробуйте розгледіти в людях, які пережили насильство, особистості. Звідки вони черпають мужність та підтримку?)
- Можливо, ви відхиляєтеся в інший бік і створюєте настрій безпідставного оптимізму, штучно описуючи райдужну картинку насправді безвихідної ситуації? Крім очевидної проблеми з точністю, журналістика, яка перебільшує можливості, може відштовхувати тих, хто живе в цих обставинах і не впізнає в описі реальної ситуації.
- Якщо в матеріалі наведені версії двох сторін – і постраждалих, і злочинців – чи можливе трактування, ніби версія зловмисників основна або перебільшує їхню силу? (У такому випадку дотриматися балансу в одному матеріалі може бути складно. Рішенням може бути поділ цих версій на окремі матеріали).
- Чи не зосередилися ви лише на згвалтуванні, окремо від інших травм, яких люди зазнали під час конфлікту? Потерпілі могли бачити, як вбивають їхніх родичів, втратити свої домівки та засоби для існування. Вони можуть бути біженцями, які з усіх сил намагаються побудувати нове життя. Усі ці речі мають значення для людей. Постраждалі можуть не зрозуміти, чому журналісти приділяють увагу лише одному аспектові їхньої трагедії.

Верстка та випуск матеріалу: нотатки для редактора

Як організовано матеріал – заголовок, підписи до фотографій, проморолик до фільму, підводка, анонси, подача в соцмережах – усе це впливає на сприйняття історії аудиторією та героями матеріалу.

Очевидна небезпека полягає в сексуалізації історії, перетворенні її на “сенсацію”, яка спотворює реальний контекст. Під час сексуального насильства статевий акт може мати місце, але це не має нічого спільного із нормальними статевими стосунками.

Певні терміни, наприклад, “секс-рабині,” є еротизовано-вуайєристськими і можуть перетворити опис насильства на розвагу. Для таких висловів, як “малолітні наречені”, краще використовувати формулювання типу “викрадення неповнолітніх та сексуальне насильство над ними”. Жінка, яку примусили до проституції, не є “подружкою” злочинців.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Джинет Бедоя, яка багато писала про сексуальне насильство у Латинській Америці, розповідає, як сексуальне насильство, що чиниться воєнізованими формуваннями, маскується за недоречними та застарілими формулюваннями:

“Ми проводили активну кампанію в ЗМІ, щоб перестати говорити про так звані “злочини пристрасті” (“crimes of passion”) у випадках, коли журналісти насправді мають на увазі зґвалтування чи вбивства жінок.

Суспільство досі вважає, що зґвалтування пов’язане із сексуальною провокацією, яку жінка навмисно чинить стосовно своєї “жертви”. Звідси і “пристрасть”.

Але насправді провокацією тут є сама ідея, що міститься в таких журналістських матеріалах, наче подібні злочини скоюють в ім’я “любові”.

На багатьох судових процесах я чула, як чоловіки, що скоювали зґвалтування, виправдовувалися саме цим аргументом. Вони заявляли, що чинили сексуальне насильство або вбивали жінок, бо “любили” їх”.

Майте на увазі, уявлення про зґвалтування як неминучий наслідок війни – це міф. Крім того, що зґвалтування є воєнним злочином і за нього передбачене покарання, дослідження показують, що сексуальне насильство поширене не у всіх конфліктах, навіть якщо в них беруть участь нерегулярні формування.^[c]

Подумайте, чи не потрібно оновити ваш внутрішній редакційний посібник із термінології та стилю, щоб закріпити ці аспекти? Для людей, які пережили сексуальне насильство, вкажіть у ваших матеріалах посилання на корисні ресурси та інформацію про організації, що займаються наданням допомоги.

Додаткові матеріали

У статті **[The Pornography Trap](#)** Джина Мур розповіла про труднощі, пов’язані з правильним вибором лексики. У **[цьому матеріалі](#)**, підготовленому Chicago Taskforce on Violence Against Girls & Young Women, ідеться про висвітлення сексуального насильства загалом, є окремий розділ, присвячений використанню коректної термінології.

[Ця пам’ятка](#) від National Sexual Violence Resource Center також стосується всіх форм сексуального насильства в США. Вона не присвячена винятково сексуальному насильству під час воєнних конфліктів, однак ілюструє переваги використання статистичних даних у поєднанні з контекстом.

На сайті Dart Centre **[Ніна Берман](#)** розмірковує про важливість контексту та про те, як вдало підібрати візуальний контент. Про все це у наступному розділі.

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

[c] Карло Кус (2017) Сексуальне насильство в збройних конфліктах: дослідження і заповнення прогалин, Третій світовий квартал, доступний [тут](#)

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

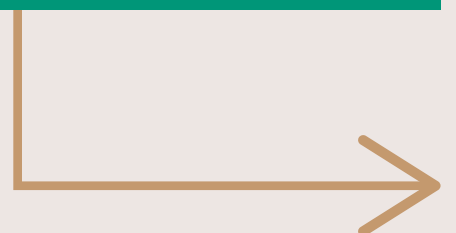
#8

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

#8.

ЯК РОЗПОВІДАТИ ІСТОРІЇ:

**ЗОБРАЖЕННЯ
НЕ БЛЯКНУТЬ:
БУДЬТЕ ОБЕРЕЖНІ
З ВІЗУАЛЬНИМ
КОНТЕНТОМ**

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#8.

TELLING THE STORY

ЗОБРАЖЕННЯ НЕ БЛЯКНУТЬ: БУДЬТЕ ОБЕРЕЖНІ З ВІЗУАЛЬНИМ КОНТЕНТОМ

Коли зображення вже опубліковані, їх неможливо відіграти назад. Глобальний доступ до інтернету може наражати людей на небезпеку різного характеру.

Коли ви висвітлюєте тему сексуального насильства, ваш вибір візуалізації – чи це відео, чи фото – має життєво важливе значення. Особливо зараз, у цифрову епоху, коли зображення живуть набагато довше, ніж сама ваша історія. Дуже важливо, щоб постраждали цілком розуміли, як вони будуть представлені візуально і які можуть бути наслідки. Ось що вам треба враховувати:

- Чи є вагомі підстави для ідентифікації потерпілих чи безпечніше почати з анонімності?
- Чи надали потерпілі інформовану згоду на те, щоб їх фотографували або знімали на відео? Чи розуміють вони рівень охоплення матеріалу в соціальних мережах, якими користуються люди з середовища, де проживають потерпілі?
- Чи може використане зображення ненароком ідентифікувати їх особистість?
- Як ви можете залучити постраждалих до процесу створення зображень, щоб результат їх влаштував?
- Елементарна перевірка на етику: чи погодилися б ви самі, щоб вас чи члена вашої сім'ї знімали таким чином?

“Дозвольте мені прояснити: потрібно створювати і поширювати на широкую аудиторію зображення, що ілюструють зґвалтування в зоні конфлікту та постраждалих від зґвалтувань. Просто вони мають бути зроблені так, щоб захистити людей, врахувати контекст, не демонструвати стереотипи-кліше і не бути представленими медіакомпаніями як якийсь чарівний еліксир для постраждалих”
Ніна Берман.^[a]

Фото і відео є важливою складовою репортажів про конфлікт, у тому числі і про сексуальне насильство, і можуть бути потужним засобом комунікації з аудиторією. Але вони також створюють цілу низку потенційних небезпек для постраждалих, значно суттєвіших, ніж просто участь в інтерв'ю.

Існує низка візуальних кліше: показати постраждалих ізольованими і в жорстких умовах, вирваними зі звичного середовища, або зосередити увагу на їхньому фізичному стані. У певних випадках така візуальна подача перегукується з давньою історією образів расизму за часів колоніалізму та рабства. Візуальна грамотність є запорукою коректного вибору.

[a] Ніна Берман – фотографиня-документалістка, яка висвітлювала конфлікти в Боснії та Афганістані. Вона брала участь у підготовці дослідження для цього проекту, писала про етику фотографії під час конфліктів та у мирний час. Є професором журналістики в Columbia University. Докладніше читайте на сайті:
<https://dartcenter.org/resources/visual-choices-covering-sexual-violence-conflict-zones>

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Ба більше, в цифрову епоху зображення легко розповсюджувати на різних пристроях і платформах, а це означає, що вони можуть переслідувати постраждалих роками, навіть якщо вони живуть у віддалених громадах. Після війн на Балканах у 1990-х роках були випадки, коли жінки виходили заміж, не сказавши чоловікам, що були зґвалтовані. Мало хто думав тоді, що архівні матеріали можуть стати доступними в мережі через десятиліття.

Цифрова епоха також надає перевагу історіям з використанням зображень. Це впливає на роботу редакторів, а також фотографів та відеооператорів, спонукаючи їх пропонувати більше образів, які шокують і захоплюють увагу. Така тенденція, у свою чергу, може призвести до створення зображень, що фетишують тіла постраждалих або розкривають їх без будь-якої необхідності.

Як було сказано в розділі **№3** про інформовану згоду, залучення героїв сюжету до прийняття рішень, як їх буде зображено, є хорошою практикою. Журналісти, які висвітлювали випадки зґвалтування езидських жінок ІД, думали, що гарантують анонімність постраждалих, фотографуючи їх із закритими обличчями. Насправді ж у громадах жінок легко впізнавали по очах та характерних хустках.

Вибір більш ефективних та етичних візуальних рішень

Фотожурналісти часто працюють під тиском редакції, яка вимагає надати знімок, який привертає увагу. Але навіть в умовах нестачі часу цілком можливо зняти постраждалих від сексуального насильства, не зашкодивши їхній безпеці і уникнувши кліше. Ось кілька питань, які варто поставити собі перед зйомкою:

- Почніть з того, що всі зображення постраждалих мають бути анонімними і що люди будуть ідентифіковані тільки в тому випадку, якщо для цього є вагомий підстави. Виріште це питання з вашим редактором, перш ніж розпочинати роботу.
- Існує безліч креативних рішень щодо створення зображень, які можна використовувати без ідентифікації постраждалих. Краще продумати їх заздалегідь. Можливо, варто створити собі добірку прикладів того, як це вже робили ваші колеги?
- З огляду на те, що в матеріалі йдеться про зґвалтування, зверніть увагу, як ви зображуєте тіло постраждалого/постраждалої. На якій частині тіла ви акцентуєте і як уникнути того, щоб людину сприймали як сексуальний об'єкт?
- Намагайтеся уникати візуальних кліше, які наводять на думку, що людина самотня чи знищена як особистість. У певних випадках суцільна ізоляція може бути реальністю, але зазвичай люди мають широке коло підтримки і правильніше буде відобразити це.

Якщо ви використовуєте цифрові технології для маскування особистості, пікселі оригіналу повинні бути видалені з зображення, а не просто розмиті, і звісно, ви повинні переконатися, що у файлі немає метаданих, що визначають розташування. Також важливо подумати про те, хто і навіщо може бути поруч під час зйомки. Ось деякі моменти, які варто врахувати:

- Чи хоче суб'єкт зйомки, щоб поруч з ним хтось був, і чи є поряд хтось, кого там не повинно бути? Режисерам документальних фільмів варто розглянути можливість скоротити склад знімальної групи до мінімуму.
- Чому б після зйомки не показати кадри постраждалим та не переконалися, що вони їх влаштовують?
- Переконайтеся, що постраждалі розуміють, що їх зображення можуть зберігатися дуже довго і бути поширені на багатьох платформах, у тому числі і в їхній громаді.

Чи є можливість не поспішати під час виконання завдання? Чи могли б ви заздалегідь обговорити, як проходитиме зйомка і пояснити постраждалим, скільки часу вона займе? Пам'ятайте, що діти не можуть давати згоду на розкриття їхньої особистості за жодних обставин, навіть у разі, якщо таку згоду за них дають батьки чи опікун.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Фотожурналістика і редактори

“Я можу зрозуміти, що фотографам буває складно пам’ятати всі ці нюанси, але мене просто шокує, коли ними нехтують редактори. На мою думку, редактори зобов’язані нести більшу відповідальність і бути візуально грамотними, особливо в тому, що стосується історичного контексту.”

Ніна Берман^[b]

Фотографи взаємодіють із постраждалими та обирають різні візуальні рішення. Але саме редактори зрештою відповідають за те, які фото замовити та відібрати з багатьох інших, перш ніж їх побачить аудиторія. Світлина, яка підходить для внутрішньої сторінки, де вона має певне значення і контекст, може мати зовсім інший вплив на обкладинці або в пості в Instagram.

Маючи досвід і час для стратегічного осмислення, далеко від напруженої роботи в полі, редактори повинні враховувати візуальне повідомлення, яке навмисно чи ненавмисно передає фотографія. Наприклад, існує довга традиція візуалізації поневолених людей, від якої фахівцям, які відповідають за зображення в країнах, що розвиваються, краще відмовитися.

Фоторедактори також вирішують подальшу долю зображень – їх ліцензування та доступність, а також умови використання в соціальних мережах.

Як редактор ви можете працювати з колегами з багаторічним досвідом або замовляти роботу у фрілансерів, із якими ніколи не зустрічалися. Якщо ви знайдете час для 10-хвилинної розмови про межі, які бажано не переходити, про необхідність інформованої згоди та дотримання анонімності, це може посприяти вдалому виконанню завдання. Ось деякі моменти, які варто враховувати:

- Чи проводили ви ґрунтовну розмову з фотографами про інформовану згоду? [Див. **№3**]
- Чи дійсно необхідно ідентифікувати постраждалих? Яке візуальне рішення можна використати, щоб гарантувати їхню анонімність?
- Підписи до світлин – це частина історії, і вони також не повинні фетишизувати чи стигматизувати людину.
- Чи можете встановити часові рамки для публікації зображень з постраждалими від сексуального насильства? Чи можете встановити умову використання цих світлин лише для однієї історії та обмежити їх продаж інформаційним агенціям?
- Яким чином ви використовуєте зображення в соціальних мережах? Наприклад, чи є необхідність показувати обличчя або тіло постраждалої людини в Instagram? Чи є інший спосіб просування історії, який не так травмує потерпілих?

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

[b] Nina Berman contributed to this project see also: <https://dartcenter.org/resources/visual-choices-covering-sexual-violence-conflict-zones>